

Elementy muzyki – tajemnicze znaki – bemol, krzyżyk, kasownik

- [Elementy muzyki – tajemnicze znaki – bemol, krzyżyk, kasownik.](#)

Elementy muzyki – tajemnicze znaki – bemol, krzyżyk, kasownik

Źródło: online-skills, źródło:, licencja: CC0.

Scenariusz dla nauczyciela:

Źródło: online-skills, źródło:, licencja: CC0.

I. Indywidualna i zespołowa ekspresja muzyczna.

1. W zakresie śpiewu. Uczeń:

1) śpiewa ze słuchu lub/i z wykorzystaniem nut (w zespole, solo, a cappella, z akompaniamentem) minimum 10 różnorodnych utworów wokalnych w roku szkolnym:

a) piosenki z repertuaru dziecięcego, młodzieżowego, popularnego i ludowego,

b) wybrane pieśni (w tym artystyczne i patriotyczne),

4. W zakresie słuchania i percepcji muzyki. Uczeń:

1) świadomie słucha wybranych dzieł literatury muzycznej (fragmentów lub/i w całości):

a) reprezentatywnych dla kolejnych epok (od średniowiecza do współczesności),

d) utworów ludowych w postaci oryginalnej i artystycznie opracowanej.

II. Język i funkcje muzyki, myślenie muzyczne, kreacja i twórcze działania.

1. Uczeń zna, rozumie i wykorzystuje w praktyce:

1) podstawowe pojęcia i terminy muzyczne (pięciolinia, klucz, nuta, pauza, wartość rytmiczna, dźwięk, gama, akord, akompaniament) oraz zależności między nimi;

2. Uczeń odczytuje i zapisuje elementy notacji muzycznej:

1) nazywa dźwięki gamy, rozpoznaje ich położenie na pięciolinii.

III. Kultura muzyczna, narodowe i światowe dziedzictwo kulturowe. Uczeń:

1. zna repertuar kulturalnego człowieka, orientując się w sztandarowych utworach z dziejów historii muzyki i współczesnej kultury muzycznej oraz wartościowej muzyki popularnej.

wyjaśniać, do czego służą znaki chromatyczne;

posługiwać się nazwami: **bemol**, **krzyżyk**, **kasownik**;

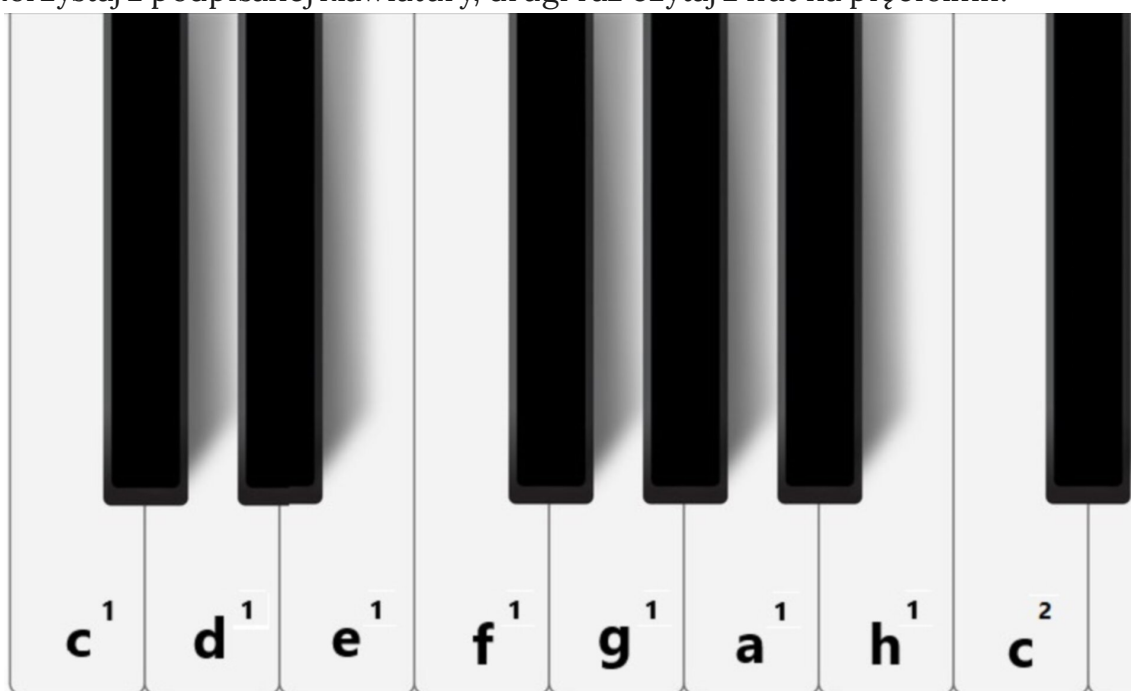
czytać i nazywać nuty nazwami literowymi z zastosowaniem znaków chromatycznych przykluczowych i przygodnych;

wskazywać zmiany chromatyczne w wysłuchanych i wykonywanych utworach.

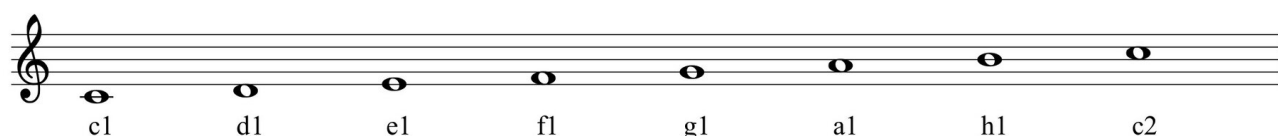
Tajemnicze znaki

Podczas dzisiejszej lekcji przekonasz się, że znaki chromatyczne, o których mowa w temacie dzisiejszej lekcji, naprawdę kryją w sobie pewną tajemnicę. Odkryjesz ją sam.

Zaśpiewaj dwa razy razem z nagraniem, nazwami literowymi gamę C-dur. Za pierwszym razem korzystaj z podpisanej klawiatury, drugi raz czytaj z nut na pięciolinii.

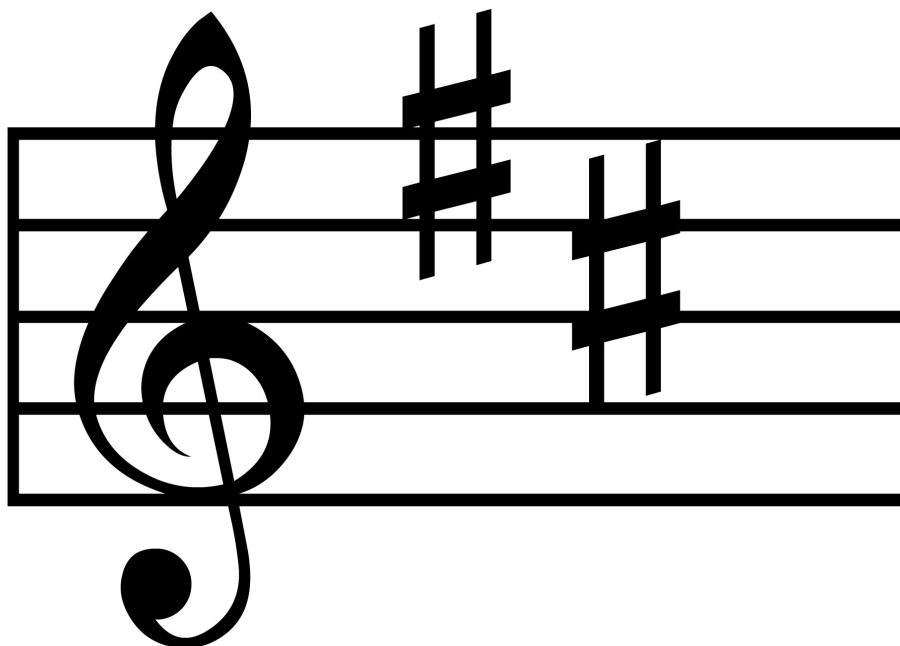
Gama C-dur

Krzyżyk, bemol, kasownik.

Jeżeli dobrze przyjrzałeś się pięciolinii i klawiaturze, stwierdziłeś, że na pięciolinii nie ma dodatkowych miejsc na zapisanie dodatkowych nut pomiędzy dźwiękami c1 d1 e1 f1 g1 a1 h1 c2, a jak widać na dołączonej klawiaturze, takie dźwięki istnieją w rzeczywistości. W jaki więc sposób zapisuje się te dźwięki? Właśnie do tego służą tajemnicze znaki, czyli znaki chromatyczne. W zależności od potrzeb stosuje się krzyżyki lub bemole.

Krzyżyk

Krzyżyk podwyższa dany stopień o półton i daje nucie w nazwie końcówkę „is”. Dźwięki z krzyżykiem zgodnie z tą zasadą przyjmują następujące nazwy: cis, dis, eis, fis, gis, ais, his. Krzyżyk stawia się z lewej strony nuty na tej samej wysokości co dana nuta.

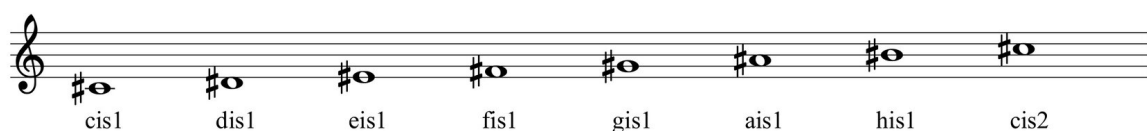
Polecenie 1

Zaśpiewaj z nut, zwróć uwagę na nazwy dźwięków z krzyżykiem.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DLDN4kpnn>

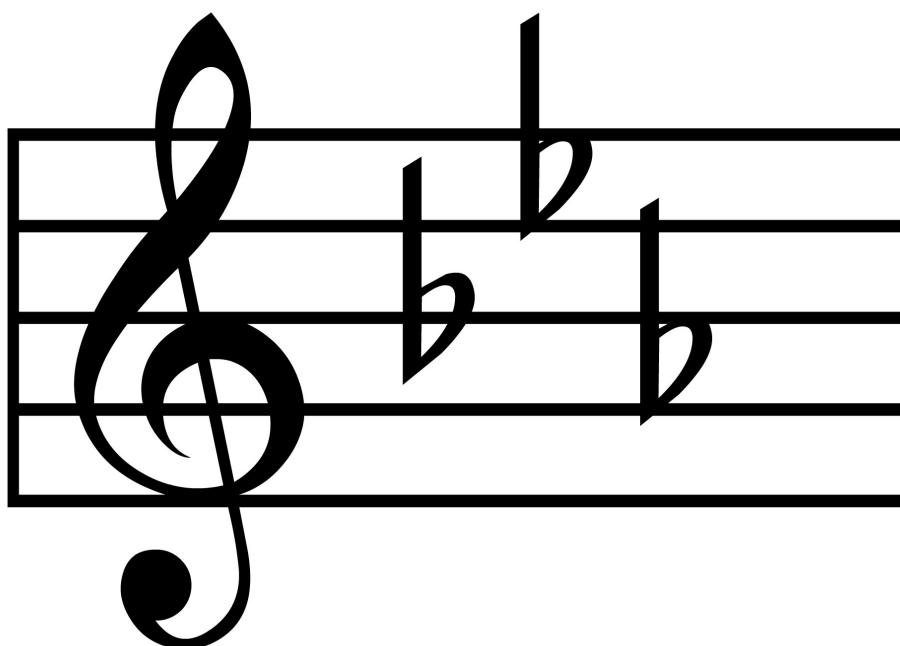
Na nagraniu 8 długich dźwięków zagranych na fortepianie. Dźwięki te są coraz wyższe, są to cis, dis, eis, fis, gis, ais, his, cis2.

Krzyżyk

Nazwy dźwięków z krzyżykiem, online-skills, CC BY 3.0

Bemol

Bemol obniża dany stopień o półton i daje nucie w nazwie końcówkę „es” dla nazw dźwięków, które są spółgłoską (np. ces, des, fes, ges) lub „s” dla nazw dźwięków, które są

samogłoską (np. es, as). Wyjątek stanowi nuta „h”, której nie nazywamy „hes” tylko „b”. Zgodnie z tą zasadą dźwięki z bemolem przyjmują następujące nazwy: ces, des, es, fes, ges, as, b. Bemol stawia się z lewej strony nuty na tej samej wysokości co dana nuta.

Polecenie 2

Zaśpiewaj z nut, zwróć uwagę na nazwy dźwięków z bemolem.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DLDN4kpnn>

Nazwy dźwięków z bemolem, online-skills, CC BY 3.0

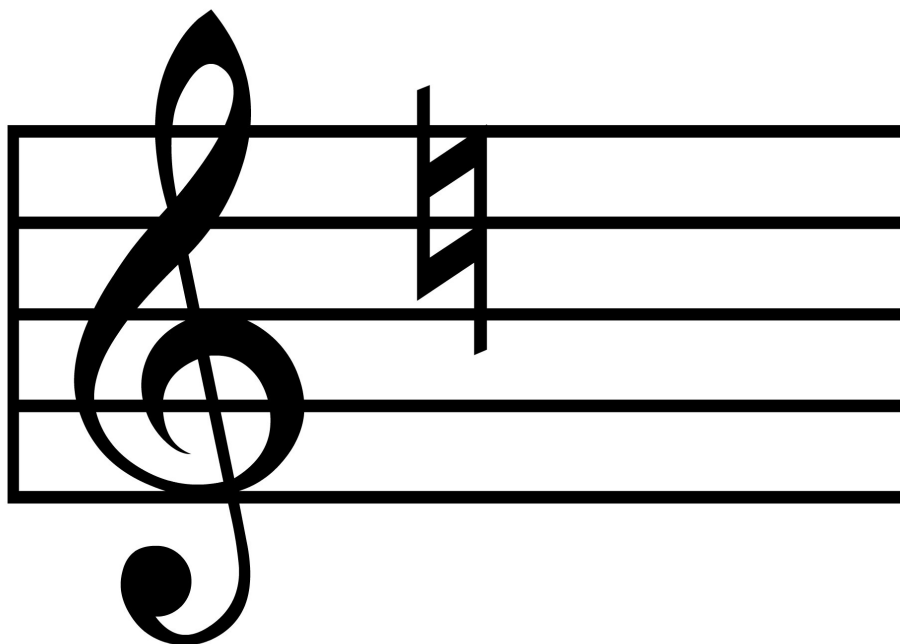
Na nagraniu zagrane na pianinie 8 długich dźwięków są to w kolejności dźwięki: ces1. des1. es1, fes1. ges1. as1, b1, ces2. Dźwięki te są odrobinę niższe (o pół tonu) od dźwięków w pierwszym nagraniu.

Bemol

Nazwy dźwięków z bemolem, online-skills, CC BY 3.0

Kasownik

Kasownik odwołuje znaki chromatyczne i przywraca dźwiękom pierwotne nazwy, czyli c d e f g a h. Kasownik stawia się z lewej strony nuty na tej samej wysokości co dana nuta.

Zaśpiewaj z nut, zwróć uwagę na nazwy dźwięków z krzyżykiem oraz po zastosowaniu kasownika.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DLDN4kpnn>

Nagranie składa się z 16 dźwięków są to: cis1, c1, dis1, d1, eis1, e1, fis1, f1, gis1, g1, ais1, a1, his1, h1, cis2, c2. Melodia wznosi się w następujący sposób: Najpierw pojawia się dźwięk podwyższony (melodia wznosi się - najczęściej o cały ton), następnie dźwięk jest obniżony za pomocą kasownika o półtonu (melodia opada), później pojawia się kolejny podwyższony dźwięk. Brzmi to mniej więcej tak, jakbyśmy wchodzili po schodach 2 kroki w górę, 1 krok w dół, 2 kroki w górę, 1 krok w dół i tak dalej.

Kasownik krzyżyk

Zaśpiewaj z nut, zwróć uwagę na nazwy dźwięków z bemolem oraz po zastosowaniu kasownika.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DLDN4kpnn>

Nagranie składa się z 16 dźwięków są to: ces1, c1, des1, d1, es1, e1, fes1, f, ges1, g1, as1, a1, b1, h1, ces2, c2. Melodia wznosi się najmniejszymi odległościami w muzyce europejskiej czyli półtonami. Nagranie rozpoczyna się obniżonym o półtonu dźwiękiem c czyli ces, potem za pomocą kasownika obniżenie jest skasowane melodia wznosi się o półtonu zagrany jest dźwięk c, następnie wyżej o pół tonu jest obniżone d czyli des, potem obniżenie jest skasowane i zagrany jest dźwięk d. Schemat powtarza się 8 razy.

Kasownik bemol

Znaki chromatyczne przykluczowe i przygodne

W zależności od położenia znaków na pięciolinii wyróżniamy znaki chromatyczne przykluczowe i znaki chromatyczne przygodne.

Znaki chromatyczne przykluczowe to takie, które leżą bezpośrednio przy kluczu. Znaki te obowiązują w całym utworze, chyba że w trakcie zostanie wprowadzona jakaś zmiana, np. kasownik.

Znaki chromatyczne przygodne to znaki, które leżą bezpośrednio przy nutach w trakcie zapisu muzycznego. Znaki obowiązują tylko w tym jednym takcie od miejsca, w którym zostały zapisane. Kreska taktowa kończąca takt działa jak kasownik, ale bardzo często dla przypomnienia w nowym takcie zapisuje się ten znak.

W poniższym przykładzie przy kluczu stoją trzy bemole, są to znaki przykluczowe, w związku z czym obowiązują w całym utworze. Znaki te obniżają wszystkie dźwięki „h” do „b”, „e” do „es” oraz „a” do „as”. W takcie piątym przy nucie „c¹” jest zapisany krzyżyk. Jest to znak przygodny, czyli działa tylko w tym jednym takcie i zmienia dźwięk „c” na „cis”.

Polecenie 3

Zaśpiewaj melodię nazwami literowymi z uwzględnieniem znaków chromatycznych.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DLDN4kpnn>

Ludwig van Beethoven, Temat z „III Symfonii Es –dur op. 55”, online-skills, CC BY 3.0

Utwór muzyczny nagrany na instrumencie klawiszowym 8 taktowy, krótki temat z III Symfonii Es-dur op. 55, Ludwiga van Beethovena. Melodia jest w pogodnym charakterze. Pojawiają się w niej dźwięki obce tonacji Es-dur podwyższone za pomocą krzyżyków.

Temat z III Symfonii Es-dur op.55

Ludwig van Beethoven

Piano

es1 g1 es1 b es1 g1 b1 es1 2 cis1 g1 as1 as1 g1 fl g1 as1

Pno.

g1 b1 as1 g1 fl es1 b c1 d1 es1

1. Przy kluczu stoją trzy bemole, są to znaki przykluczowe, w związku z czym obowiązują w całym utworze. Znaki te obniżają wszystkie dźwięki „h” do „b”, „e” do „es” oraz „a” do „as”.
2. Przy nucie „c1” jest zapisany krzyżyk. Jest to znak przygodny, czyli działa tylko w tym jednym takcie i zmienia dźwięk „c” na „cis”.

Ludwig van Beethoven, Temat z „III Symfonii Es –dur op. 55”, online-skills, CC BY 3.0

Za chwilę wysłuchasz trzech wersji fragmentu melodii „Wlazł kotek na płótek”. Zwróć uwagę na zapis muzyczny. Za drugim razem zaśpiewaj z nut razem z nagraniem nazwami literowymi, uwzględniając znaki chromatyczne. Zauważ, że wersja w tonacji c-moll ma smutny charakter, natomiast wersja w tonacji D-dur jest zapisana trochę wyżej, ale mimo tego melodia nie uległa zmianie.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DLDN4kpnn>

„Wlazł kotek na płótek” w tonacji C-dur, online-skills, CC BY 3.0

Utwór muzyczny, melodia znanej piosenki Wlazł kotek na płótek. Melodia jest wesoła i bardzo prosta. Składa się z 6 taktów.

„Włazł kotek na płotek” w tonacji C-dur, online-skills, CC BY 3.0

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DLDN4kpnn>

„Włazł kotek na płotek” w tonacji c-moll, online-skills, CC BY 3.0

Utwór muzyczny, 9 sekundowy fragment melodii zagrany na instrumencie klawiszowym. Pianista wykonuje znaną melodię „Włazł kotek na płotek” w zmienionej tonacji. Tym razem tonacja to c-moll. W stosunku do poprzedniego nagrania obniżonych jest kilka dźwięków. Melodia zmienia swój charakter i jest smutna.

Włazł kotek c moll

1. Przy kluczu znajdują się trzy bemole, jako znaki przykluczowe. Jest to tonacja c-moll. W przypadku tego fragmentu melodii dźwięk „e” zostaje obniżony o półton i zmienia nazwę na „es”. Melodia uzyskuje smutny nastrój.

„Włazł kotek na płotek” w tonacji c-moll, online-skills, CC BY 3.0

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DLDN4kpnn>

„Włazł kotek na płotek” w tonacji D-dur, online-skills, CC BY 3.0

Utwór muzyczny, 9 sekundowy fragment melodii zagrany na instrumencie klawiszowym. Pianista wykonuje znaną melodię „Włazł kotek na płotek” w tonacji D-dur. Melodia jest wesoła i brzmi odrobinę wyżej niż ta w tonacji C-dur.

Włazł kotek D dur

1. Przy kluczu znajdują się dwa krzyżyki, jako znaki przykluczowe. Jest to tonacja D-dur. W przypadku tego fragmentu melodii dźwięk „f” zostaje podwyższony o półton i zmienia

nazwę na „fis”.

„Włazł kotek na płotek” w tonacji D-dur, online-skills, CC BY 3.0

Przed Tobą trudniejsze zadanie. Podczas słuchania utworu postaraj się śledzić zapis muzyczny ze szczególnym zwróceniem uwagi na występujące w nim znaki chromatyczne. Tym razem to przykład muzyki klasycznej.

Sprawdź swoją wiedzę na temat znaków chromatycznych

Ćwiczenie 1

Uzupełnij zdania.

Krzyżyk podwyższa dany dźwięk o półton i daje nucie w nazwie końcówkę „is”. Dźwięki z krzyżykiem, zgodnie z tą zasadą, przyjmują następujące nazwy: cis, ,

, , , , .

Bemol dany dźwięk o półton i daje nucie w nazwie końcówkę „es” lub „s”.

Wyjątkami są nuta „”, której nie nazywamy „hes” tylko „”

i nuta „a”, która otrzymuje nazwę „as”. Zgodnie z tą zasadą dźwięki z bemolem przyjmują

następujące nazwy: ces, , , ,

, , . W zależności od położenia znaków na

pięciolinii wyróżniamy znaki chromatyczne przykluczowe i znaki chromatyczne

. Znaki chromatyczne to takie, które leżą bezpośrednio przy

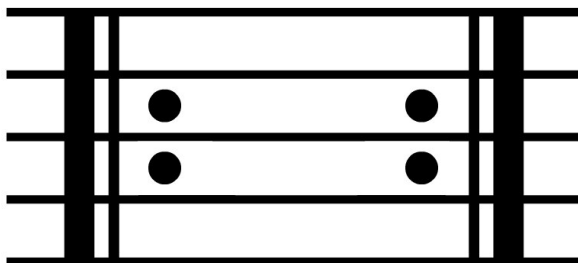
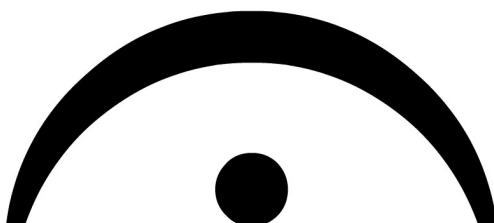
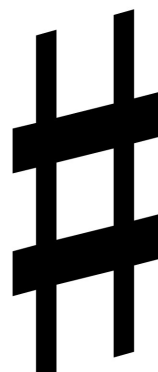
kluczu. Znaki chromatyczne to znaki, które leżą bezpośrednio przy nutach

w trakcie zapisu muzycznego. Znak, który znosi działanie krzyżyka i bemola to

.

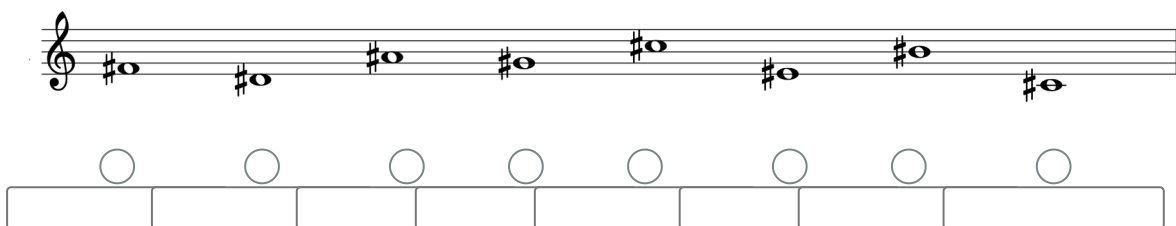
Ćwiczenie 2

Znajdź i zaznacz trzy wybrane znaki chromatyczne: bemol, kasownik krzyżyk.

☐☐☐☐☐☐☐

Ćwiczenie 3

Umieść nuty w odpowiednim miejscu.

A musical staff in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The staff contains eight half notes: F#4, G#4, A4, B4, C5, B4, A4, and G#4. Below the staff are eight empty rectangular boxes, each with a small circle above it, intended for labeling the notes.

eis1

cis2

cis1

his1

ais1

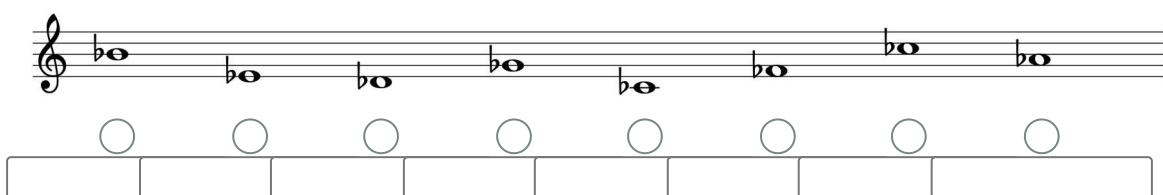
dis1

fis1

gis1

Ćwiczenie 4

Umieść nuty w odpowiednim miejscu.

A musical staff in treble clef with a key signature of one flat (Bb). The staff contains eight half notes: Bb4, Ab4, Gb4, Fb4, Eb4, Db4, Cb4, and Bb4. Below the staff are eight empty rectangular boxes, each with a small circle above it, intended for labeling the notes.

fes1

b1

ces1

ces2

ges1

as1

es1

des1

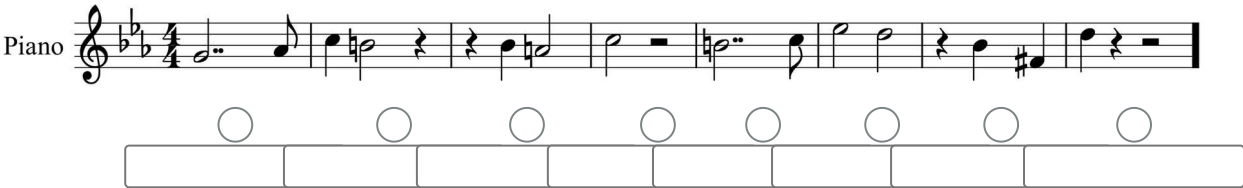
Ćwiczenie 5

Wstaw na nuty nazwy literowe. Zwróć uwagę na znaki chromatyczne przykluczowe, przygodne oraz kasownik, który również pojawia się w notacji. Po wykonaniu zadania zweryfikujesz swoje odpowiedzi i wysłuchasz melodii.

Tristan i Izolda

Richard Wagner

Piano

es2 d2

b1 fis1

c2 h1

g1 as1

b1 a1

h1 c2

d2

c2

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DLDN4kpnn>

Ryszard Wagner, fragment utworu „Tristan i Izolda”, online-skills, CC BY 3.0

Utwór muzyczny, osiem taktów melodii wykonane na fortepianie. Melodia brzmi zaskakująco, nie jest ani durowa, ani molowa. Większość dźwięków nie pasuje do tonacji są podwyższone lub obniżone.

Ćwiczenie 6

Wstaw na nuty nazwy literowe. Zwróć uwagę na znaki chromatyczne przykluczowe, przygodne oraz kasownik, który również pojawia się w notacji. Po wykonaniu zadania zweryfikujesz swoje odpowiedzi i wysłuchasz melodii.

Anglaise z III Suity francuskiej h-moll

Johann Sebastian Bach

----------------------	----------------------	----------------------	----------------------

cis2 h1 ais1 h1 cis2 d2 e2

fis1 h1 ais1 h1 cis2 d2 h1

fis2

g2 g2 fis 2 e2 d2

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DLDN4kpnn>

Jan Sebastian Bach, „Anglaise z III suity francuskiej h-moll”, online-skills, CC BY 3.0

Utwór muzyczny, 4 takty melodii wykonane na fortepianie. Melodia wznosi się w pierwszym takcie. Najwyższym dźwiękiem jest g dwukreślne na początku drugiego taktu. Później melodia opada, a następnie w ostatnim fragmencie wznosi.

Zadanie domowe

Ćwiczenie 7

Podpisz nuty nazwami literowymi. Do oznaczenia oktawy razkresłnej lub dwukresłnej używaj zapisu według wzoru np. c2 (dla raz kresłnej) c2 h1 (dwukresłnej). Zwróć uwagę na znaki chromatyczne przykluczowe, przygodne oraz kasownik. Po wykonaniu zadania zweryfikujesz swoje odpowiedzi i wysłuchasz melodii.

W polu lipieńka

Pieśń ludowa z Mazowsza

Piano

The image shows a musical score for the song 'W polu lipieńka'. It consists of two staves. The top staff is labeled 'Piano' and the bottom staff is labeled 'Pno.'. Both staves are in 3/4 time and have a key signature of one flat (B-flat). The melody is written on the top staff, and the piano accompaniment is on the bottom staff. There are empty boxes below each staff for labeling notes.

11

Pno.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DLDN4kpnn>

„W polu lipieńka”, online-skills, CC BY 3.0

Utwór muzyczny, szesnaście taktów melodii wykonane na fortepianie. Melodia jest smutna, spokojna.

Słownik pojęć

Bemol

znak w notacji muzycznej obniżający dźwięk o pół tonu.

Chromatyczne znaki

znaki notacji muzycznej określające chromatyczne wersje (tzw. podwyższenia i obniżenia) stopni podstawowej skali diatonicznej.

Gama

następstwo dźwięków uporządkowanych według stosunków interwałowych określonej skali w systemie tonalnym.

Kasownik

znak graficzny umieszczany przed nutą, unieważniający zastosowany wcześniej krzyżyk lub bemol.

Krzyżyk

znak muzyczny podwyższający nutę o pół tonu.

Pięciolinia

zespół 5 równoległych poziomych linii, liczonych od najniższej, na których lub między którymi są stawiane znaki notacji muzycznej (nuty, pauzy).

Półton

najmniejsza odległość między dwoma dźwiękami różnej wysokości, stanowiąca dwunastą część oktawy.

Przygodne znaki

znaki chromatyczne umieszczone przy nutach, oznaczające podwyższenie lub obniżenie dźwięków, do których się odnoszą w obrębie jednego taktu.

Przykluczowe znaki

znaki chromatyczne umieszczone przy kluczu, oznaczające stałe podwyższenie lub obniżenie dźwięków, do których się odnoszą.

Słownik pojęć opracowano na podstawie:

red. Andrzej Chodkowski, *Encyklopedia muzyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995

Biblioteka muzyczna

Bibliografia

red. Andrzej Chodkowski, *Encyklopedia muzyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995.

Franciszek Wesółowski, *Zasady muzyki*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Kraków 1986.